

ISSN 1300-1582

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

SAYI : 7

YIL : 1996

HZ. PEYGAMBER'İN FONKSİYONU VE SÜNNETİN DEĞERİ

Doç.Dr. H.Yunus APAYDIN*

İslam hukukçuları, Kur'an'ın İslam hukukunun temel kaynağı ve hareket noktası olduğunda hem fikir olmakla birlikte, Kur'an'ı Allah'tan alıp insanlara aktaran Hz. Muhammed'in Kur'an karşısındaki konumu, O'nun misyon ve fonksiyonu, buna bağlı olarak da söz, uygulama ve davranışlarının değeri konusunda farklı görüşlere sahip olmuşlardır.

Allah Kur'an'ın birçok ayetinde, peygamberine inanmayı, ona itaat ve ittibâ' etmeyi, emretmiş; isyan etmeyi haram kılmış ve ona iman etmeyi kendisine iman etmekle birleştirerek Hz. Peygamberin faziletini açıklamıştır⁽¹⁾. Başka bir ayette, "Allah'ın elçisi sizin için güzel bir örnektir" [Ahzâb, 21] buyurulmuştur. Allah Resulünün arkadaşları da, bu ve benzeri tavsiyeler sebebiyle, kendi davranışlarını ona göre düzenlemek için Hz. Peygamber'in tüm söz, davranış ve uygulamalarına (Sünnet) özel bir ilgi duymuşlardır. Arkadaşlarının ve daha sonrakilerin titiz ilgileri sayesinde Hz. Peygamberin hayatının he-

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1) Allah'ın, birçok ayette peygamberine inanmayı, ona itaat ve ittibâ' etmeyi emretmesi ve isyan etmeyi haram kılması Hz. Peygamberi dinin bir 'alem'i (sembol) yaptığını göstermektedir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

* "Allaha ve peygamberine iman edin (Nisa, 171).

* "Allaha ve peygamberine inanan müminler, toplayıcı (herkesi ilgilendiren) bir işte peygamber ile buldukları zaman, ondan izin almadıkça çekip gitmezler" (Nur, 62). Şafii, bu ayetin açıklamasında "Allaha inanıp da peygambere inanmayan kimse, peygambere iman etmedikçe, asla kamil iman sahibi olamaz" der (Risale, s. 75).

* "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin; Peygambere aranızdan çıkan emir sahiplerine itaat edin. Bir şeyde anlaşmazlığa (niza) düşerseniz onu, Allah'a ve Resule götürün, eğer Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsanız" (Nisa, 59).

* "Allah ve resulüne itaat edenleri Allah, altlarından ırmaklar akan cennetlere orada ebediyyen kalmak üzere sokar. Bu ne büyük bir kazançtır. Allaha ve Resulüne isyan edenleri ve koyduğu sınırları geçenleri de, ebediyyen kalacakları ve acıklı bir azap görecekleri bir ateşe sokar" (Nisa, 13, 14).

* "Kim Allaha ve Resulüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur (Dalle dalalen mübinâ)" (Ahzab, 36).

* "Eğer O'na itaat ederseniz, hidayet bulursunuz. Rasulün görevi yalnızca açık tebliğdir (belâğun mübin)" (Nur, 24/54). Yani itaat etmek sizin yararınızdır. Resulün kaybedeceği bir şey yoktur.

* De ki; Allah'a ve Resule itaat edin" (Ali İmran, 3/32; Nur, 54; Muhammed, 33; Teğabun, 12).

* "Allah'a itaat edin, Resule itaat edin ve sakının" (Maide, 92).

* Sizin Rabbiniz Rahmandır. Bana itiba edin ve emrime itaat edin" (Taha, 90).

* "Şayet onu Resule ve içlerinden çıkmış emir sahiplerine götürselerdi... (Nisa, 83).

men tüm ayrıntıları, örneği görülemeyecek bir biçimde, bilinir hale gelmiştir. Bu durum Muhammed ümmetinin, peygamberlerine duyduğu saygının ve hayatlarının her safhasında O'nu 'örnek' edinme düşüncelerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Hız. Peygamberin söz, davranış ve uygulamalarının tesbiti kadar önemli olan bir nokta da, bunların algılanış, yorumlanış ve uygulanış biçiminin nasıl olacağıdır. 'Sünnet' denilen bu malzemenin kullanım alanına girebilmesi için, dikkat edilmesi gereken noktalar, sağlamlını çürüğünden ayırdetmek, sağlam malzemenin Kur'an karşısındaki konumunu açıklığa kavuşturmak ve bu malzemeyi kullanacak kişilerin bu malzemeye yaklaşım tarzlarının ne olması gerektiğini tesbit etmek olarak sıralanabilir.

Bu yazıda, muhaddis ve fakihlerin, Sünnet malzemesinin sağlamlını çürüğünden ayırma ölçülerine değinilmeyecek, aksine, Sünnet'in Kur'an karşısındaki konumu ve bu malzemenin nasıl kullanılması gerektiği tesbit edilmeye çalışılacaktır.

Sünnetin, sonrakiler için değerini ortaya koymak için, öncelikle, Sünnetin Kur'an karşısındaki konumunu belirlemek; bu belirlemeyi yapabilmek için de, Hız. Peygamberin fonksiyon ve tasarruflarının kendi içerisinde bir guruplandırmasını yapmak ve bunları Kur'an'ın Hız. Peygamber için öngördüğü misyon doğrultusunda, bir değerlendirmeye tabi tutmak uygun olur.

İslam hukukunun gelişim seyri hakkında bilgisi olanlar, İslam hukukçularının, Sünnet karşısında yeterince açık ve net bir tavır ortaya koymadıklarını görür. Gerçi hemen bütün İslam hukukçuları, teorik olarak, Sünnetin Kur'an'dan sonra ikinci delil/kaynak olduğu konusunda görüş birliği etmişlerdir; fakat, iş bu Sünneti kullanmaya ve uygulamaya geçirmeye gelince, teorideki birlik, özellikle Sünneti alım metodlarındaki farklılık sebebiyle, yerini çeşitliliğe/farklılaşmaya terketmiştir. Daha sahabe döneminden başlamak üzere, bunu örneklemek mümkündür. Msl. Hayatının büyük bir bölümünü Hız. Peygamberle geçiren ve onun en yakın arkadaşı olan Hız. Ebu Bekr'in son derece az hadis rivayet etmesi, Hız. Ömer'in ve Hız. Ali'nin hadis rivayetini azaltma girişimleri bu açıdan değerlendirilebilir. Müctehid imamların bu konudaki yaklaşımları da bundan pek farklı değildir. Kimileri, Sünnetle amel konusunda ağır şartlar öne sürerken, kimileri ittiba bakımından Hız. Peygamberin söz ve fiilleri arasında ayırım yaparak Hız. Peygamberin davranışlarına ittiba etmenin gerekeceğini öne sürmüş, Mâlikî hukukçulardan Ebherî gibi diğer bazı usulcüler ise, Hız. Peygamberin emirlerinin 'nedb', ifade edeceğini ileri sürerek Sünneti, bir ölçüde, emredici değil düzenleyici bir konuma getirmeye çalışmışlardır. Yine Şâfiî hukukçulardan İzz b. Abdisselâm, Hız. Peygamberin söz ve tasarruflarının kendi içinde guruplandırılması düşüncesini ortaya atmış ve Malikî hukukçulardan Karâfî bu guruplamayı sistematize etmiştir. Bütün bu yaklaşımların altında, Sünnetin değeri ve bir hukuk kaynağı olup olmadığı konusundaki farklı anlayışların yatığı düşünülebilir. Biz bütün bu yaklaşımlardan hareketle ve bu yaklaşımlara esas teşkil eden düşünceleri yakalayamaya çalışarak Hız. Peygamberin fonksiyonunu ve buna bağlı olarak Sünnet'in konumunu değerlendirmeye çalışacağız.

Allah, Hz. Peygamberi, insanlara göndermek istediği mesaj için elçi seçmiş ve O'na bu mesajı insanlara aktarma ve duyurma görevini yüklemiştir. Buna göre Allah'ın Hz. Muhammed için öngördüğü aslı görev, Allah'tan aldığı mesajı insanlara aktarmasıdır⁽²⁾. Klasik terminolojide tebliğ olarak adlandırılan bu aktarma ve duyurma işi, Hz. Peygamberin 'risâlet = elçilik' misyonunun gereğidir. Risâlet, Allah'ın, tebliğ görevini yerine getirmeyi yüklemesi olduğuna göre, Hz. Peygamber, risalet görevini yerine getirirken, Allah'tan kendisine ulaşan şeyleri, insanlara nakletmekte ve bu makamda, Allaha doğrudan doğruya 'aktarıcı' ve 'duyurucu' konumunda bulunmaktadır. Tebliğ, Allah tarafından gönderilen Kur'an'ı, hiç bir değiştirme ve eksiltme-artırma yapmaksızın, aynen geldiği gibi, insanlara ulaştırmak demek olduğuna göre, Hz. Peygamberin Kur'an dışındaki söz, uygulama ve davranışlarının bu anlamdaki tebliğin kapsamı dışında kalacağı açıktır. [Bu noktada, yerleşik anlayışa göre, Hz. Peygamber'in, özellikle ilk zamanlarda belki Kur'an'a karışacağı endişesiyle kendi sözlerinin yazılmasını yasaklama girişimi ve Hz. Peygamberin ölümünden sonra, büyük sahabilerin hadis rivayetini kısıtlama çabaları hatırlanabilir].

Hız. Peygamberin tebliğ etmek durumunda olduğu mesajın (Kur'an) içerisinde, pratik hayata yönelik olup, açıklanmaya ve uygulanış biçimi gösterilmeye muhtaç ifadeler bulunduğu gibi, fertlerin ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yorumlanıp uygulamaya geçirilecek küllî hükümler de vardır. Hız. Peygamber, mesajın aktarıcısı ve ilk muhatabı olmak bakımından, hem kapalı ifadeleri açıklamak, hem de mevcut küllî hükümleri yorumlayıp uygulanış biçimini göstermek durumundadır⁽³⁾. İşte bu noktada Hız. Peygamber'in, tebliğ dışında ikinci bir fonksiyonu ortaya çıkmaktadır. Bu da, eldeki nassları anlama ve uygulama, karşılaşılan problemleri ve ihtiyaçları, mesaj ışığında çözme ve giderme fonksiyonudur. Hız. Peygamber, bu yönde de açıklama ve uygulamalarda bulunmuştur. Bu durum, Hız. Peygamber'in, tebliğ görevi yanında, bir anlamda, tebliğ görevinin bir uzantısı ya da tamamlayıcısı sayılabilecek olan 'açıklama' işini de yüklenmiş olduğunu göstermektedir. Açıklama işini ifa durumunda Hız. Peygamber, bir açıklayıcı / yorumcu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2)- Kur'an'da bu noktayı vurgulayan birçok ayet vardır:

"Ey Resül, Rabbinden sana indirilene tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan Rabbinin risaletini tebliğ etmemiş olursun..." (Mâide, 67).

"...Eğer yüz çevirirlerse, sana düşen sadece tebliğdir (belâğ)" (Ali İmrân, 20).

*"Allah'a itaat edin, Resül'e itaat edin ve sakının. Eğer itaat etmezseniz, bilin ki; elçimize düşen apaçık tebliğdir" (Maide, 92).

*"Resüle düşen, yalnızca tebliğdir. Açığa vurduğunuz ve gizlediğinizi bilen ise Allah'tır" (Mâide, 99).

3) Kur'an'da, Hız. Peygamberi bu açıklama işini yüklenmeye yönelten ve belki de bunun gereğine işaret eden ayetler vardır. Bunlardan birisinde "Sana zikri (Kur'an) indirdik, kendilerine indirilenin ne olduğunu insanlara beyan edesin diye..." (Nahl, 44; Benzer bir ayet için bk. Nahl, 64). Şâtıbî, Sünnetin Kur'an'ın beyanı olduğu hususunu bu ayetle temellendirmiş ve bu beyanın boyutları üzerinde durmuştur. bk. Şâtıbî, Muvâfakât, IV, 9 vd; ayrıca bk. Cessâs, Fusûl, II, 31-40.

Hız. Peygamberin yaptığı yorumlama ve açıklama işini, genel anlamda, iki bölümde değerlendirmek mümkündür. Bunlar;

a) Muhtevası akıl yoluyla kavranılamayan, dolayısıyla da kendisi için bir uygulama biçimi geliştirilemeyen hususlarda yaptığı açıklama ve uygulamalar:

Klasik terminolojide 'taabbüdü hükümler' olarak adlandırılan hususlarda, Hız. Peygamberin açıklama ve uygulamada bulunurken, mesaj sahibinin direktiflerine göre davrandığı İslam bilgileri tarafından kabul edilmektedir. Zaten, taabbüdü denilen hükümler bir bütünlük içerisinde incelendiğinde, sosyal değişimle pek ilgisi olmadığı ve öz itibarıyla buna pek açık olmadığı görülür. Bu itibarla, bu hususlarda, başlangıçtan günümüze kadar hissedilir bir tıkanma gözlenmemiştir. Dolayısıyla, bu gibi hususlarda, Hız. Peygamberin açıklama ve uygulamalarını vahiy ürünü olarak değerlendirmek, vahyin evrenselliği ve zamanlarüstü oluşuna bir engel teşkil etmez. Ayrıca, vahyin empoze ettiği dinde, akılla çelişmeyen fakat akıl yoluyla muhtevası kavranılamayan hususların bulunması dinin doğasında vardır. Bu durumda yapılan açıklamanın bağlayıcı olduğunu ve uyulması gerektiğini tartışma konusu etmek anlamsız olduğu gibi, böyle bir yaklaşım dinin doğasından uzaklaşmak anlamına gelir. Genel olarak ibadetler, msl. namazın biçimi, günde kaç vakit kılınacağı ve bunların kaç rek'at olduğu, hacc törenleri (menâsiku'l-hacc) gibi hususların açıklanması böyledir. Kur'an'da, namaz kılmak emredilmiştir; fakat bunun hangi vakitlerde ve nasıl kılınacağını Hız. Peygamberin açıklama ve uygulamaları göstermiştir. İşte, yaygın olarak nakledilen "Sünnet Kur'an üzerine hükmeder" sözüyle ifade edilen anlayışı bu bağlamda değerlendirmek yerinde olur.

Hız. Peygamberin, Kur'an'daki bazı hükümleri, mevcut illetten hareketle genişletmesi de bir yönüyle bu bölüme dahil edilebilir. Msl. Kur'an'da "Süt anneleriniz ve süt kız kardeşlerinizle evlenmeniz haram kılınmıştır" (Nisâ, 23) buyurulmuş; Hız. Peygamber, ne-seb bağı sebebiyle olan mahremiyete kıyasla, süt teyze ve süt halayla evlenmeyi de ayetin kapsamına dahil etmiştir⁽⁴⁾.

b) İleti, mantığı ve uygulama biçimi akıl yoluyla kavranabilir hususlarda yaptığı açıklama ve uygulamalar:

Bu noktada Hız. Peygamber, karşılaşılan ihtiyaçları gidermek, problemleri çözmek yönünde Kur'an'daki küllî hükümlerden sonuçlar çıkarmış veya mevcut hükmün uygulama biçimini göstermiştir. Burada söz konusu olan meseleler, daha ziyade, toplumsal değişimle yakından ilgili olan konulardır. Genel anlamda olmak üzere hukuk, ekonomi ve

4) Yine Kur'an'da, kesilmiş hayvanın helal; usulüne uygun olarak kesilmemiş hayvanın haram olduğu bildirilmiş, fakat kesilen hayvanın karnından çıkan yavrunun durumu belirtilmemiştir. Hız. Peygamber, iki ihtimalden birini tercih ederek bu hususa açıklık getirmiştir. Şu kadarki, Hız. Peygamberin bu husustaki sözü iki biçimde anlaşılabilir: müsaait olduğu için kimi alimler, kesilen hayvanın karnındaki yavrunun da ayrıca kesilmesi gerektiğini, kimileri bunun ayrıca kesilmesine gerek bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

siyaset bu guruba dahil edilebilir. Bu konumda Hz. Peygamber'in yaptığı iş, vahyin ışığı altında ve mevcut şartlar muvacehesinde icthad etmektir⁽⁵⁾. Kimileri bu durumu, Hz. Peygamberin bu guruba giren konulardaki açıklamalarını, mevcut deliller içerisinde bulup çıkardığı Allah'ın hükmünü Allah adına (Allah'tan) haber vermesi olarak değerlendirmişlerdir.

Bu ikinci gurup konularda açıklama yapma fonksiyonunun varisleri, zaman ve mekan kaydı olmaksızın, icthad etme ehliyetine sahip olan âlim kişilerdir. Bu fonksiyonu yerine getirme açısından Hz. Peygamberle, sonraki müctehidler arasında, açıklaması vahye bağlı olan hususlar dışında, bir fark bulunmadığı söylenebilir. Çünkü Hz. Peygamber, Kur'an'ın bütününden anlaşılın Şâri'in gayeleri ve teşri felsefesi doğrultusunda ve içinde bulunduğu toplumun sosyal, psikolojik şartlarını dikkate alarak icthadda bulunduğuna göre, sonraki müctehidler aynı konumda olması gerektiğini düşünmek mümkündür. Açıklama fonksiyonunu Hz. Peygamberden devralma noktasında, sonraki müctehidler için, söz konusu olan problemlerin başında, Hz. Peygamberin bu konulardaki açıklamalarının ve uygulamalarının ne tür bir açıklama olduğunu tesbit gelmektedir. Bu problem, kanaatimizce, kendisine bir açıklama getirilen veya uygulama biçimi geliştirilen konunun mahiyetinden ve illetinin akılla kavranabilir olup olmadığı noktasından hareketle kaldırılabilir⁽⁶⁾. Bu problemin bir boyutu da, Hz. Peygamberin, illeti akılla kavranabilir bir açıklama veya uygulaması karşısında sonraki müctehidler tavrılarının ne olacağıdır.

Kur'an bir bütün olarak değerlendirildiğinde, temel hedefin, insanlar arasında düzgün inancı ve güzel ahlakı yerleştirmek olduğu görülür. Hukuki düzenlemeler ise, temel hedefe nispetle tali bir yer işgal eder. Zaten, Kur'an'ın bütünü içerisinde bu tür ayetlerin az bir yer işgal etmesi bunun bir işareti sayılabilir. Diğer taraftan, hukukî düzenleme içeren ayetlerin Mekke'de değil Medine'de inmesi başka bir yönden probleme ışık tutabilir. Nitekim, Mekke'de inen ayetlerde, bir inanç ilkesiyle doğrudan ilgili bir kaç husus dışında, pratiğe

- 5) Hz. Peygamberin icthad yetkisi bulunup bulunmadığı, fiilen icthad edip etmediği konusu usulcüler arasında tartışmalıdır. Sünnetin vahiy mahsulü olup olmadığı tartışmasıyla yakından ilişkili bulunan bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüştür (bk. Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, II, 329-331; Ebu'l-Huseyn el-Basrî, Mu'temed, II, 240-243). Hz. Peygamber'in icthad yetkisi bulunduğunu kabul edenlerden Ibnu'l-Arabî, bu icthadın değerine ilişkin olarak şunları söyler: "Hz. Peygamberin icthad yetkisi vardır. Onun icthadının ulaştığı sonuç, Allahın Hz. Peygamberi bu iş üzerinde takriri sebebiyle, itiba edilmesi lazım gelen din olur. Nasıl ki Hz. Peygambere vahiy geliyorsa ve ona uymak lazımsa aynı şekilde, O'na izin verilip Onun icthad etmesi ve -eğer o icthadı takrir edilmişse- icthadının mucebbinin taayyün etmesi de böyledir" (Bk. Ibnu'l-Arabî, Ahkâm, I, 282). Ibnu'l-Arabî'nin ifadesinde Hz. Peygamberin icthadının din olarak nitelenmesi hususuna açıklık getirmek üzere, beyan yollarından biri olan kıyasın din olup olmadığı sorusunu gündeme getirmek gerekir. Usulcüler, kıyas yoluyla ulaşılan sonuçların 'bid'at olmama anlamında' din sayılabileceğini, bunun dışında bir anlamın kastedilmesi durumunda ise, ona din denilemeyeceğini belirtmişlerdir.
- 6) Bu noktada, usulcülerin, illeti akılla kavranabilir emir ve nehiylerde, bu emir ve nehiylerden anlaşılın illetin, emri nedbe ve tahrimi kerahet'e nakleden bir karine sayılıp sayılamayacağı konusundaki tartışmaları hatırlanabilir (Bk. Ibn Rüşd, Bid'aye, I, 59).

yönelik hüküm getiren ayet bulunmamaktadır. Hüküm getiren ayetler, daha ziyade Medine döneminde inmiştir. Elbetteki bu ayetlerin Mekke'de değil de Medine gelmesi, otoritenin ancak Medine'de tesis edilebilmiş olmasıyla ilgilidir. Fakat bundan daha önemlisi, hukuki düzenlemelerde, hukukun mükemmelliği kadar, hatta ondan daha da fazla, bu hukukun muhatabı olan insanların yetişkinliğinin gerekli oluşudur. Vahiydeki bu tertip, bizce, hukukun uygulanacağı kişilerin belli bir ahlâki ve inançsal olgunluk düzeyine ulaşmalarının, hukukun başarısı için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Denilebilir ki; Kur'ân'ın temel hedefine aykırı olmamak, onlarla çelişmemek şartıyla hukukî düzenlemeler, gerekli şartları taşıyan herkes tarafından yapılabilir. Hal böyle olunca, Hz. Peygamberin, sosyal değişmelerin etkisine girebilecek uygulamalarının manûğı ve felsefesi kavranmaksızın aynen devam ettirilmesi doğru olmak bir yana, bazan temel hedeften sapmalara bile yol açabilir.

Diğer taraftan, Allah Hz. Peygamberin inananlara 'hikmet'i öğretme niteliğinde olduğunu bildirmektedir. Burada hikmetin ne olduğu tartışmasına girmeyeceğim. Şu kadarını belirteyim ki; buradaki hikmeti, Mâlik 'dini bilmek ve din hususunda ince anlayış (fıkıh) sahibi olmak' olarak; Şâfiî de, 'Sünnet' olarak açıklamıştır. Geliştirdikleri hukuk anlayışında, Mâlik'in maslahatı, Şâfiî'nin ise Sünneti ön plana çıkarmasının temelinde, hikmete farklı anlamlar yüklemiş olmalarının da yer aldığı söylenebilir. Hikmet sözcüğüne verilen yaygın anlam ise, 'söz ve davranışta isabet' şeklindedir. Bütün bunlardan hareketle, denilebilir ki, buradaki hikmet, içinde bulunulan tüm şartlar dikkate alınarak, Şâri'in genel maksatları doğrultusunda Kur'ân vahyini algılama, yorumlama ve uygulama' yetisi ve yetkisidir. Peygamber bu mantık çerçevesinde açıklama ve uygulamada bulunmuş ve buna Sünnet denmiştir. Hz. Peygamber, "Alimler peygamberlerin varisleridir"⁽⁷⁾ diyerek, kendisinden sonraki müctehidlerin de bu yetkiye sahip olduklarını belirtmiştir. O halde, hikmetin -yani daraltılmış anlamıyla, önlerindeki Sünnet modeli'nin- varisleri olan alimlerin aynı manuk çerçevesinde yaptıkları açıklama ve uygulamalar da bir anlamda Sünnet sayılabilir. Bu noktada Hz. Peygamber'in, "Kim güzel bir çığır açarsa/bir yöntem geliştirse, hem bu yöntemin ecirini ve hem de bu yöneme göre davrananların aldığı kadar ccir alır" sözü bu açıklamayı desteklemektedir.

Hz. Peygamber'e 'müminlere hikmeti öğreten' niteliğinin verilmesinin anlamı, ortaya koyduğu 'sünnet modeli' göz önünde tutularak, müminlerin de yeni yorumlar ve çözümler üretme göreviyle yükümlü olmalarıdır. Bu suretle, "Ey inananlar, Allah'a itaat edin; O'nun elçisine ve aranızdan çıkan emir sahiplerine itaat edin. Bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Allah'ın elçisine götürünüz; Allah'a ve ahiret gününe, gerçekten inanıyorsanız" {Nisa, 59} ayetiyle emredilen 'peygambere götürme işi', peygamber sonrası dönemler için yerine getirilmiş olacağı gibi, Kur'ân'ın her şeyi açıklamak için indiği iddiası da, Sünnet'in ve Sünnet modeli baz alınarak yapılan tüm icthadların Kitâb'ın açıklaması sayılmasıyla gerçekleştirilebilir.

7) Hadis olup olmadığı tartışılabilir, bu söz, hiç değilse, ulema arasında bu yönde bir kanaatin oluştuğunu göstermektedir.

Tebliğ ve açıklama fonksiyonunun yanında, Hz. Peygamber, aynı zamanda, devlet başkanlığı ve yargı fonksiyonlarını da üstlenmiştir. Her ne kadar bu iki fonksiyonun, özellikle yargı fonksiyonunun Kur'an tarafından Hz. Peygambere yüklendiğine dair işaretler⁽⁸⁾ bulunabilir ise de, biz Hz. Peygamberin bu iki fonksiyonu üstlenmesini vakîî bir durum olarak, yani Hz. Peygamberin fiilen bunları ifa ettiği noktadan hareketle ele alıyoruz. Bu duruma göre, Hz. Peygamber'in bir 'devlet başkanı' ve bir 'hâkim' olarak söz ve uygulamaları olacaktır.

Hız. Peygamberin yargı yoluyla yaptığı tasarruf, mahiyet itibariyle, tebliğ ve açıklama'dan farklıdır. Çünkü, tebliğ, tamamen 'ittibâ'dır. Açıklama ise tebliğin muhtevsından hareketle ve ona uygun olarak yapıldığına göre, yine öz itibariyle itibâ'dır. Halbuki yargı (hüküm), mevcut sebepler ve hüccetlere dayanarak inşa'da bulunma ve ilzam etmedir. Bunun içindir ki Hz. Peygamber, "Siz benim huzuruma bir dava getiriyorsunuz. Olabilir ki, hüccetini, biriniz diğerinden daha iyi dile getirip savunabilir. Kime kardeşinin hakkından bir şey kesip verirsem, sakın bunu almasın! Hakkı olmadığı halde, yargı yoluyla kardeşinin hakkını alan kişi, ateşten bir parça almıştır" buyurmuştur. Bu hadis, yargı işinin hüccetlere ve bu hüccetleri dile getirme ve savunma gücüne tabi olduğunu göstermektedir. Gerçi Hz. Peygamber yargı hususunda da, Allahın 'hükümü sebepler ve hüccetler doğrultusunda inşa et' emrine ittibâ etmekte ise de bu ittibâ, hükümü Allahtan nakletme anlamında ittibâ değildir. Çünkü Allah tarafından kendine bırakılmış olan şey, Allahtan nakledilmiş olmaz. Hz. Peygamberin, şüfa sebebiyle temlik, nikah ve diğer akitlerin feshi, nafaka temininde kocanın zorlanması (i'sâr) ve ilâ gibi sebepler yüzünden karı kocayı tefrik etmesi gibi yargı kararları böyledir. Hz. Peygamber bu gibi işleri yargı yoluyla takrir ettiği için, ona iktidaen, içinde yaşanan zamandaki hakimin hükümü olmadıkça bunları hiç kimse kendiliğinden yapamaz. Bu işleri Hz. Peygamber hangi sıfatla yaptıysa, bu kendinden sonraki ümmeti için de aynı yolla yapılır.

Hız. Peygamberin devlet başkanlığı (imamet) sıfatıyla yaptığı tasarruf ise, tebliğ, açıklama ve yargı üzerine artı bir niteliktir. Çünkü devlet başkanı, genel siyaset'in, kamu yararının ve özel maslahatların teminat altına alınmasının, mefsedetlerin ve kötülüklerin giderilmesinin ve imar-iskan gibi işlerin kendisine bırakıldığı kişidir ve devlet başkanlığı sıfatı, tebliğ, açıklama ve yargı kapsamına dahil değildir. Çünkü, açıklama, delillerden hareketle Allahın hükmünden Allah adına haber vermekle; hüküm ise, özellikle, icra ve tenfiz gücü olmayan hakim açısından, genel siyasetin daha altında olmak üzere, anlaşmazlıkları çözümleme girişimiyle gerçekleşir. Çünkü tenfiz/icra yetkisi bulunmayan bir hakim, tenfizi hiç hatırına getirmeksizin, bizatihi ilzâm ortaya koyar. Hatta hâkim olmak bakımından hâkimin görevi, yalnızca inşa'dır. İcra ve tenfiz yetkisi ise hakim olma vasfı üzerine artı bir vasıftır. Bu sebeple hakime icra ve infaz yetkisi verilebileceği gibi verilmeyebilir de. Devlet

8) "Eğer aralarında hüküm vereceksen, aralarında adalet ile hüküm ver" (Mâide, 42).

"Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetlerinizi emrediyor" (Nisa, 58).

"İnsanlar arasında hak ile hükmet, hevaya tabi olma" (Sad, 26).

"And olsun ki, aralarındaki ihtilaflar hususunda seni hakem/hâkim tayin edip, verdiği kararlar içlerinde bir sıkıntı duymaksızın uymadıkça iman etmiş olmazlar" (Nisa, 65).

başkanlığı demek olan genel otorite, hüküm olmak bakımından hükümden tamamen farklıdır. Tebliğin sebebi olan elçilik (risalet), Allahtan doğrudan tebliğde bulunmak demek olduğuna göre, devlet başkanlığının da kendisine verilmiş olmasını gerektirmez. Nice resuller vardır ki görevleri sadece tebliğdir. Hz. Peygamberin, ganimetlerin taksimi, devlet bütçesinin maslahatlara yönelik olarak planlanması, cezaların infazı, ordu düzenlenmesi, isyancılarla mücadele, ıktâ'ların ve madenlerin tevzii gibi uygulamaları böyledir. Hz. Peygamber bu uygulamaları devlet başkanlığı sıfatıyla yaptığı için bu ve benzeri işlerin zamanın devlet başkanından izinsiz olarak yapılması caiz değildir.

Bütün bunlara bir de Hz. Peygamberin bir beşer olarak, yani Mekke ve Medine arap toplumunda yaşayan bir insan olarak söz ve davranışlarının olacağını eklemek uygun olur. Giyim, kuşam vb. gibi konular bu guruba dahil edilebilir.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, şahsında birbirinden alan ve mahiyet itibariyle farklı birkaç nitelik toplamıştır. Bu farklı niteliklerin sonucu olan açıklama ve uygulamaların hepsinin aynı kefeye konması doğru olmayıp, her birini ayrı ayrı değerlendirmek uygun ve gerçekçi bir yaklaşım olur. Sünnet, her ne kadar, belli dönemler için hazır çözümler sunmuşsa da, Sünnete her zaman bu mantıklı yaklaşım doğru olmayıp, onu, model çözüm olarak değerlendirmek ve Sünnetin ruhunu, değişen ve gelişen şartlar muvacesinde kavramaya çalışmak doğru olur.